

Ruch Biblijny i Liturgiczny

NR 1

ROK LIV

2001

A R T Y K U Ł Y

---

ks. Bogdan Zbroja

TEOLOGIA SŁÓW „DUC IN ALTUM” (Łk 5, 4)

Jan Paweł II, otwierając nowe tysiąclecie swoim listem apostołskim *Novo millennio ineunte*, wielokrotnie używa biblijnego zwrotu: „Duc in altum”, którym zwrócił się Pan Jezus do św. Piotra podczas nauczania na jeziorze Genezalet.

Pojawiła się myśl, aby nieco dokładniej przyglądać się temu, jakże bogatemu w treść zwrotowi Pana. W niniejszym artykule na wstępie zobaczymy znaczenie słownikowe poszczególnych terminów, tworzących nasz zwrot. Następnie – w myśl dokumentu Stolicy Apostolskiej o interpretacji Biblii w Kościele¹ – przyglądniemy się miejscom w całym Piśmie Świętym, gdzie możemy spotkać zaprezentowane słowa, by poszerzyć ich znaczenie teologiczne. W ostatniej części naszych rozważań postaramy się dać odpowiedź na pytanie o znaczenie teologiczne badanego zwrotu Jezusa.

---

¹ „Spotykamy wzajemne relacje pomiędzy Nowym i Starym Testamentem w ramach samej Biblii”, cyt. za: K. ROMANIUK, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Poznań 1994, s. 78.

„DUC IN ALTUM” – ZNACZENIE TERMINOLOGICZNE ORAZ UMIEJSCOWIENIE W NOWYM TESTAMENCIE

Słowa Jezusa, zapisane w języku oryginalnym, brzmią następująco: ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος – co Biblia Tysiąclecia tłumaczy: „wy-
płyn na głębię”. Spotykamy tu trzy terminy: czasownik: „ἐπανάγω”;
przyimek: „εἰς” i rzeczownik: „βάθος”.

A) Czasownik „ἐπανάγω” oznacza „etymologicznie *prowadzić do tyłu; prowadzić na coś*; stąd *cofać się, wracać* dokąds. Mt 21, 18 – czynność Jezusa; *wypływać, odpływać* od czegoś. Łk 5, 3. 4 – czynność ludzi¹. Może też oznaczać: „prowadzić do czegoś, wyprowadzić na pełne morze”².

Termin ten występuje w Nowym Testamencie 3 razy³. W tekście Mt 21, 18 „Πρῶτὶ δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπέινασεν”⁴, widzimy Jezusa, który wcześniej rano wraca z Betanii do Jerozolimy i będąc głodnym zbliżył się do figowca. Nie znalazł jednak na nim owocu i przeklął drzewo, które natychmiast uschło (w. 19).

W badanym tekście u Łukasza (5, 3. 4) spotykamy dwukrotnie analizowany termin: „ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον”⁵ – pierwsze wystąpienie terminu związane jest z prośbą Mistrza skierowaną do św. Piotra, by nieco odbił (odpłynął) od brzegu. W następnym wersecie mamy zwrot – „Duc in altum” – „Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος”⁶. Zwrot, który dla Szymona i jego towarzyszy z początku wydawał się bezcelowy, ale po obfitym połowie ryb, zrozumieli, że Jezus to ktoś wyjątkowy.

---

¹ R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1994, s. 211.

² Z. ABRAMOWICZÓWNA, *Słownik grecko-polski*, t. 2, Warszawa 1960, s. 197.

³ R. MORGENTHALER, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1982³, s. 98.

⁴ Biblia Tysiąclecia (skrót: BT): „Wracając rano do miasta, uczuł głód”.

⁵ BT: „Poprosił go, żeby nieco odbił od brzegu”.

⁶ BT: „Wypłyn na głębię”.

B) Przyimek: „εἰς” – „oznacza ruch do środka czegoś albo do bezpośredniego sąsiedztwa czegoś”¹. „Odpowiada na pytanie: *gdzie?* lub *dokąd?*”².

Termin ten pojawia się w Nowym Testamencie 1753 razy³. Nie sposób w krótkim artykule zatrzymać się choćby na moment, by przyjrzeć się znaczeniom nawet części wystąpień badanego słowa. Poza tym wydaje się, że znaczenie przyimka jest mniej ważne niż walor czasownika czy rzeczownika. Dlatego pominiemy miejsca wystąpień terminu: „εἰς”.

C) Rzeczownik: „βάθος, -ους, τὸ” – to „głębokość, głębia; ogrom”⁴. Oznacza także *wysokość* oraz kierunek *do głębi* lub *na głębie*⁵.

Termin ten pojawia się w Nowym Testamencie 8 razy⁶: 3 razy w Ewangeliach Synoptycznych (Mt 13, 5; Mk 4, 5 i Łk 5, 4) i 5 razy w Listach św. Pawła (Rz 8, 39; 11, 33; 1 Kor 2, 10; 2 Kor 8, 2 i Ef 3, 18). „Teksty ewangeliczne zawierają odniesienie do miejscowych głębokości czy to ziemi – jak ma Mt 13, 5 i Mk 4, 5 czy wody – jak ma Łk 5, 4”⁷. Św. Paweł w swoich Listach posiada bogatsze znaczenie analizowanego terminu. Widzimy u Apostoła Narodów *głębokości Boga* lub *Chrystusa* (Rz 11, 33; 1 Kor 2, 10; Ef 3, 18), a także *świata i życia* (Rz 8, 39; 2 Kor 8, 2)⁸.

Z analizy powyższych tekstów możemy wyciągnąć interesujące wnioski, a mianowicie, że za rozumieniem terminu: „βάθος” w ujęciu ewangelisty Marka idzie Mateusz, gdyż tylko u nich spotykamy rozu-

---

¹ R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 170-172; por. H. BALTZ, G. SCHNEIDER, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1980, t. I, k. 965-968.

² Z. ABRAMOWICZÓWNA, *Słownik grecko-polski*, dz. cyt., s. 39-40.

³ R. MORGENTHALER, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, dz. cyt., s. 92.

⁴ R. POPOWSKI, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 89.

⁵ Z. ABRAMOWICZÓWNA, *Słownik grecko-polski*, t. 1, Warszawa 1958, s. 39; szerzej: H. SCHLIER, „βάθος” [w:] G. KITTEL, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. 1, Stuttgart 1949, s. 515-516.

⁶ R. MORGENTHALER, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, dz. cyt., s. 81.

⁷ H. BALTZ, G. SCHNEIDER, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. I, k. 454-455.

⁸ Por. H. BALTZ, G. SCHNEIDER, *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, dz. cyt., t. I, k. 454-455.

mienie słowa „głębokość” – w odniesieniu do ziemi, gleby. Tak Mt 13, 5 jak i Mk 4, 5 stosują analizowany termin w *przypowieści o siewcy* (Mt 13, 1-9 i Mk 4, 3-9), w której ziarno, posiane w ziemię płytką nie wydało plonu, gdyż po wzejściu słońca uschło, nie mając korzenia – ponieważ nie miało *głębokiej gleby* („μη ἔχειν βάθος γῆς”).

Kolejnym krokiem w odczytywaniu znaczenia terminu: „βάθος” jest ujęcie św. Pawła. Spotykamy tu wyjątkowe bogactwo w zastosowaniu badanego słowa. Św. Paweł – jak to już było zaznaczone powyżej odnosi termin: „βάθος” do Boga (τὰ βάθη τοῦ θεοῦ) – co Biblia Tysiąclecia tłumaczy jako: „głębokości Boga samego” (1 Kor 2, 10). Podobnie w pełnym zachwycie wypowiada doksologię Bogu: „Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ” – „O głębokości bogactw, mądrości i wiedzy Boga!” (Rz 11, 33). Wydaje się, że z powyższym rozumieniem *głębokości bogactw* idzie kolejny tekst Pawłowy – traktujący o *głębokim* (skrajnym) ubóstwie Kościoła w Macedonii – „βάθους πτωχείας” (2 Kor 8, 2), gdzie Apostoł Narodów podziwia, jak głębokie (skrajne) ubóstwo zajaśniało bogactwem prostoty (Por. 2 Kor 8, 1nn). Kolejnym tekstem św. Pawła, zawierającym badane słowo, jest perykopa z Listu do Rzymian (8, 39), gdzie Apostoł stwierdza, że „οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα” – „ani co wysokie, ani co głębokie, ani jakiegokolwiek inne stworzenie” nie jest w stanie odłączyć człowieka od miłości Boga, która jest w Chrystusie. Ostatnim fragmentem u św. Pawła są słowa z Listu do Efezjan (3, 18), gdzie zachęca wiernych do wzrastania w miłości Chrystusa, dzięki której poznają czym jest: „τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ ὕψος καὶ βάθος” – „Szerokość, Długość, Wysokość i Głębokość” – i przez to zostaną ubogaceni pełnią Boga (πλήρωμα τοῦ θεοῦ).

Kolej na ewangelistę Łukasza, który jako jedyny w Nowym Testamencie stosuje termin: „βάθος” – na określenie *głębki wody*. Tylko tu widzimy Jezusa na jeziorze Genezaret, który z łodzi naucza lud, a potem prosi Szymona: „Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος” – „wypłynij na głębki” (Łk 5, 4). Jest to interesujące, że „Umiłowany Lekarz” (por. Kol 4, 14) nie idzie całkowicie w rozumieniu słowa za swoim Nauczycielem – św. Pawłem, ale tworzy jeszcze inne powiązanie znane go słowa. Zapewne Apostoł Narodów wywarł ogromny wpływ na

ewangelistę Łukasza, ale on, jak to widzimy choćby na podstawie analizy terminu „βάθος”, okazuje się uczniem samodzielnym.

KONTEKST STAROTESTAMENTOWY (LXX)

W myśl zasady, że Pismo Święte należy interpretować Pismem Świętym wypada przyjrzeć się miejscom występowania analizowanych terminów w greckim Starym Testamencie¹.

A) Czasownik „ἐπανάγω” pojawia się 5 razy² w Septuagincie³ (2 Mch 9, 21; 12, 4; Syr 17, 26; 26, 28 oraz Za 4, 12). Właściwie każdy z powyższych tekstów posiada inne znaczenie terminologiczne.

W 2 Mch 9, 21 „ἐπανάγων ἐκ τῶν κατὰ τὴν Περσίδα τόπων”⁴ – autor natchniony ukazuje słowa listu Antiocha IV Epifanesa, który trawiony jest chorobą przed swoją śmiercią. W pokornej prośbie listu stosuje analizowany przez nas termin. W drugim tekście Księgi (12, 4) „ἐπαναχθέντας αὐτοῦς ἐβύθισαν”⁵ – autor ukazuje zamordowanie Żydów przez mieszkańców portu Jafy, którzy podstępnie Hebrajczyków zabrali na statki i na głębinie ich potopili.

Księga Syracha 17, 26 „ἐπάναγκε ἐπὶ ὑψιστον”⁶ – zachęca do nawracania się do Najwyższego, gdyż ma On wielkie miłosierdzie dla pokutujących. W drugiej perykopie (26, 28) „ἐπανάγων ἀπὸ δικαιοσύνης ἐπὶ ἀμαρτίαν”⁷ – słowa Mędrca pokazują zdarzenia, co do których ma odrazę. Konkluduje, że także u Boga człowiek porzucający sprawiedliwość dla grzechu nie znajdzie łaski.

Prorok Zachariasz 4, 12 „ἐπαναγόντων τὰς ἐπαρυστρίδας τὰς χρυσᾶς”⁸ – mówi o odbudowie świątyni za czasów Zorobabela i w wizji, której doświadczył, dostrzegł dwie gałązki oliwne, z których pły-

---

¹ Pozostaniemy tylko w ramach greki ze względów na objętość niniejszego artykułu oraz na pewną trudność tłumaczeniową, którą jest translacja tekstu na hebrajski.

² E. HATCH, H. A. REDPATH (wyd.), *A Concordance to the Septuagint and the other greek versions of the Old Testament*, t. 1, Graz 1954, s. 506.

³ A. RAHLFS (wyd.), *SEPTUAGINTA. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, Stuttgart 1979.

⁴ BT: „Powracając z miejscowości położonych w Persji”.

⁵ BT: „Wrzucili ich w głębinę”.

⁶ BT: „Wróc do Najwyższego”.

⁷ BT: „Człowiek, który od sprawiedliwości przechodzi do grzechu”.

⁸ BT: „Złotymi rurkami płynie złota oliwa”.

nęła złota oliwa – symbole dwóch pomazańców stojących przed Panem (w. 14).

Czasownik „ἐπανάγω” w kontekście miejsc Septuaginty, które go zawierają zasadniczo odnosi się do czynności przemierzania się ludzi. Może odnosić się do sfery moralnej człowieka: odejścia od sprawiedliwości a skierowania się do grzechu albo nawrócenia się do Boga. Innym znaczeniem jest zwykle przemierzanie przez człowieka tej czy innej krainy. Wreszcie może też oznaczać przemierzanie się płynu.

B) Przyimek: „εἰς” pojawia się w Septuagincie 8503 razy¹. W każdej Księdze Dzieła Siedemdziesięciu możemy go spotkać wielokrotnie. Tak ogromna liczba i, jak się wydaje, znikome znaczenie powoduje, że pozostaniemy tylko na podaniu liczby wystąpień terminu w LXX.

C) Rzeczownik: „βάθος, -ους, τὸ” występuje w Septuagincie 23 razy² (Jdt 8, 14; Hi 28, 11; Ps 68, 3. 15; Prz 18, 3; Koh 7, 24; Mdr 4, 3; 10, 19; Syr 51, 5; Iz 7, 11; 51, 10; Ez 26, 20; 31, 14. 18; 32, 18. 24; 43, 13. 14; Am 9, 3; Jon 2, 4; Mi 7, 19; Za 10, 11).

Judyta (8, 14) mówi: „βάθος καρδίας ἀνθρώπου οὐχ εὐρήσετε”³ do naczelników miasta Betuli, którzy wystawili Pana na próbę, polecając by w ciągu pięciu dni wyzwolił ich od wrogów.

Hiob (28, 11) mówi: „βάθη δὲ ποταμῶν ἀνεκάλυψεν”⁴ o wyjątkowej mocy człowieka, który potrafi ziemi wydzierać skarby w niej ukryte, lecz nie potrafi odkryć mieszkania mądrości.

Psalm 68 stwierdza: „ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης” (w. 3) oraz „βάθους τῶν ὑδάτων”⁵ (w. 15). Autor psalmu wzywa na pomoc Boga, gdyż sam nie jest w stanie poradzić sobie z niebezpieczeństwami.

---

¹ E. HATCH, H. A. REDPATH (wyd.), *A Concordance to the Septuagint*, dz. cyt., s. 403-406. Powyższych obliczeń dokonano przy pomocy programu komputerowego *Bible Works v. 4.0 firmy Hermeneutica Software* (przyjp. autora).

² E. HATCH, H. A. REDPATH (wyd.), *A Concordance to the Septuagint*, dz. cyt., s. 189.

³ BT: „Nie zbadacie głębokości serca ludzkiego”.

⁴ BT: „Tamuje się źródła rzek”.

⁵ BT: „Trafiłem na wodną głębinę” (w. 3) oraz „Z wodnej głębiny” (w. 15).

Księga Przysłów (18, 3) zawiera słowa: „ἔλθη ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν”¹. Człowiek występny dostępuje wielkiego zła przez swoje grzeszne postępowanie.

Kohelet (7, 24) wypowiada słowa: „βαθὺ βάθος τίς εὐρήσει αὐτό”², dla którego mądrość jest niedostępna i żaden człowiek nie potrafi do końca jej zbadać.

Księga Mądrości zawiera teksty: „νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει ρίζαν εἰς βάθος” (4, 3) oraz „βάθους ἀβύσσου ἀνέβρασεν αὐτούς”³ (10, 19). Według Mdr potomstwo cudzołożników nie zapuści głęboko swych korzeni, a więc nie będzie mieć przyszłości (4, 3). W drugim fragmencie Księga wychwala mądrość, ukazaną w dziejach Narodu wybranego. Dla niego bowiem pokonała Egipcjan w czasie przejścia przez Morze Czerwone, gdzie Izraelici przeszli a ich wrogowie potonęli i głębia ich wyrzuciła na brzeg (zob. Wj 14, 30).

Syrach (51, 5) mówi: „ἐκ βάθους κοιλίας ἄδου”⁴, wychwalając Boga za Jego opiekę nad Mędrce. Z każdej trudnej sytuacji wybaWił Syracha Bóg.

Szczególnie interesującym jest znany tekst z Księgi Izajasza (7, 11) „αἰτῆσαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος”⁵ – gdzie zwraca się Pan do Achaza zapowiadając przez Izajasza przyjsie Emmanuela narodzonego z Panny (7, 14). W drugim fragmencie Iz (51, 10) prorok mówi: „θεῖσα τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ὁδὸν διαβάσεως ῥυομένοις”⁶, gdzie wychwala wszechpotężne ramię JHWH, które dokonało w dziejach Izraela szczególnych czynów.

Najczęściej termin „βάθος, -ους, τὸ” pojawia się w Księdze proroka Ezechiela – aż 7 razy. We fragmencie 26, 20 autor natchniony głosi słowa: „κατοικιῶ σε εἰς βάθη τῆς γῆς ὡς ἔρημον αἰώνιον”⁷, które w imieniu Boga wygłasza do Tyru. Rozdział 31 zawiera teksty: „πάντες ἐδόθησαν εἰς θάνατον εἰς γῆς βάθος ἐν μέσῳ υἰῶν ἀνθρώ-

---

¹ BT: „W ślad za występny idzie pogarda”.

² BT: „Niezgłębione – któż może to zbadać?”.

³ BT: „Z cudzołożnych odrośli wyrosłe – nie zapuści korzeni głęboko” (4, 3) oraz „Wyrzuciła z głębin otchłani” (10, 19).

⁴ BT: „Z głębokich wnętrzości Szeolu”.

⁵ BT: „Proś dla siebie o znak od Pana, Boga twego, czy to głęboko w Szeolu, czy to wysoko w górze”.

⁶ BT: „Uczyniło drogę z dna morskiego, aby przejść mogli wykupieni”.

⁷ BT: „Każe ci mieszkać w krainie podziemia, w wiecznej pustyni”.

πων πρὸς καταβαίνοντας εἰς βόθρον¹ (w. 14) oraz „καταβιβάσθητι μετὰ τῶν ξύλων τῆς τρυφῆς εἰς γῆς βάθος²” (w. 18), tymi słowami ogłasza prorok wyrok na Egipt. Także w rozdziale 32 znów spotykamy słowa skierowane przeciw Egipcjom: „τὰ ἔθνη νεκρὰς εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς³” (w. 18) oraz „οἱ καταβαίνοντες ἀπερίτμητοι εἰς γῆς βάθος⁴” (w. 24). Prorok wygłasza przyszłą klęskę Egiptu, podobną do upadku poprzednich mocarstw nieprzychylnych Izraelitom. W ostatnim miejscu występowania analizowanego rzeczownika widzimy u Ezechiela (rozd. 43) wymiary (wysokość) ołtarza: „βάθος ἐπὶ πῆχυν καὶ πῆχυς” (w. 13) oraz „ἐκ βάθους τῆς ἀρχῆς τοῦ κοιλώματος αὐτοῦ⁵” (w. 14) w świątyni, którą Ezechiel ma opisać narodowi.

Jednym z proroków mniejszych, którzy stosują analizowany termin jest Amos (9, 3), gdzie słyszymy słowa: „ἐὰν καταδύσωσιν ἐξ ὀφθαλμῶν μου εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ἐκεῖ ἐντελοῦμαι τῷ δράκοντι καὶ δήξεται αὐτούς⁶”. Amos w imieniu Boga mówi, że nie jest możliwym ukrycie się przed przenikliwym spojrzeniem Najwyższego. Nawet głębokości morskie nie stanowią dostatecznej zasłony.

Drugim prorokiem, który podobnie stosuje termin „βάθος, -ους, -ο” jest Jonasz (2, 4); żali się on: „ἀπέρριψάς με εἰς βάθη καρδιάς θαλάσσης⁷”, że Bóg wrzucił go w głębokości morskie.

Kolejnym z proroków, u którego możemy znaleźć badane słowo jest Micheasz (7, 19): „εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης πάσας τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν⁸”. Prorok budzi nadzieję Izraela, że Pan nie pamięta grzechów swego narodu.

Ostatnim z proroków mniejszych, u którego pojawia się interesujący nas termin jest Zachariasz (10, 11): „ξηραυνθήσεται πάντα τὰ βάθη

---

¹ BT: „Wszyscy zostali poddani śmierci, wejdą do krainy podziemnej, do grona tych ludzi, którzy zeszlizli do dołu”.

² BT: „Zostaniesz zrzucony wspólnie z drzewami Edenu do Szeolu”.

³ BT: „Do świata podziemnego”.

⁴ BT: „Zstąpili nieobrzezani do świata podziemnego”.

⁵ BT: „Jego podstawa była wysoka na jeden łokieć” (w. 13) oraz „Od podstawy na ziemi do dolnego odstępu” (w. 14).

⁶ BT: „Gdyby się skryli przed moimi oczami w głębokościach morza, i tam nakazę węzowi, aby ich ukąsił”.

⁷ BT: „Rzuciłeś mnie na głębie, we wnętrze morza”.

⁸ BT: „Wrzuci w głębokości morskie wszystkie nasze grzechy”.

ποταμῶν”¹ – według tego proroka dla powracających do swej ziemi Izraelitów nie będzie żadnej przeszkody, gdyż Pan wysuszy nawet rzeki przed nimi.

W kontekście Septuaginty możemy stwierdzić, że najczęściej, bo aż 8 razy, termin „βάθος, -ους, τὸ” odnosi się do wody (Hi 28, 1; Ps 68, 3. 15; Iz 51, 10; Am 9, 3; Jon 2, 4 i Mi 7, 19; Za 10, 11). Sześć razy LXX stosuje badany termin do określenia głębokości ziemi (Mdr 4, 3; Ez 26, 20; 31, 14. 18; 32, 18. 24). Dwukrotnie zastosowano badane słowo do *głębokości* otchłani (*hadesu*) – Mdr 10, 19 i Syr 51, 5. Także dwa razy stosuje Ezechiel nasz termin do określenia wysokości ołtarza Pańskiego (Ez 43, 13. 14). Następnie już pojedyncze zastosowania do głębi ludzkiego serca (Jdt 8, 14); do miejsca, gdzie przebywa mądrość (Koh 7, 24); do zła, którego może doświadczyć grzesznik (Prz 18, 3) i wreszcie ostatnie odniesienie w proroctwie Izajasza (7, 11) do znaku Emmanuela.

Jak więc widać dzięki kontekstowi Septuaginty zostało poszerzone rozumienie nowotestamentalnych słów: „ἐπανάγω”, „εἰς” oraz „βάθος, -ους, τὸ”. Interesujący jest fakt, że w każdej grupie ksiąg pojawiają się badane słowa: w historycznych, mądrościowych i proroczych. Na podstawie porównania terminologicznego pomiędzy ewangelistą Łukaszem, u którego znajduje się badany tekst natchniony „Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος” (5, 4) a Septuagintą możemy stwierdzić, że *Umiłowany Lekarz* (por. Kol 4, 14) idzie za większościowym rozumieniem greckiego ST. Termin ἐπανάγω”, odnosi do czynności ludzkiej, zaś słowo „βάθος, -ους, τὸ” do głębokości wody.

PODSUMOWANIE TEOLOGICZNE

Po przyjrzeniu się miejscom Pisma Świętego, w których pojawiają się terminy zawarte w zwrocie „Duc in altum” (Łk 5, 4) przyszła kolej na krótkie podsumowanie teologiczne analizowanych słów. Św. Łukasz prezentuje w badanym tekście rybaka Piotra i jego towarzyszy, którzy po całonocnej pracy na jeziorze Genezaret nie ułowili żadnej ryby. Jezus, po wygłoszeniu słowa do ludu poleca Piotrowi:

---

¹ BT: „Głębina rzeki wyschnie”.

„Wypłyn na głębię”¹. W głębinach nie można dostrzec obecności ryb, które widać tylko w płytkiej wodzie – dlatego Piotr okazuje wiarę i posłuszeństwo Jezusowi w czynności, która kończy się szczególnie obfitym połowem.

W najbliższym kontekście biblijnym (*Synoptycy*) można odnieść powyższe przesłanie do głębi ludzkiego serca (*Przypowieść o siewcy* – Mk 4, 5 i Mt 13, 5), gdzie niekiedy trudno dostrzec jakieś pozytywne cechy, ale po zdobyciu się na gest wiary i posłuszeństwa Jezusowi można wydobyć wiele dobra.

W Septuagincie widzieliśmy różne ujęcie badanych słów, które mogło oddziaływać na autorów natchnionych Nowego Testamentu – mogło sugerować odniesienia do tego lub innego przejawu ludzkiej czy Bożej działalności.

Pozostaje tylko czynić to, co polecił Jezus zagłębiać się w Bożym Słowie i wyciągać zeń obfite łaski dla dobra tych, których Bóg umiłował.

Kraków

KS. BOGDAN ZBROJA

ks. Norbert Mendecki

DIASPORA ŻYDOWSKA. ELEFANTYNA I EDFU

1. POCZĄTKI DIASPORY ASYRYJSKO-BABIŁOŃSKIEJ

Słowem „diaspora” (gr. *diaspeirein* — rozproszyć) oznaczamy istnienie żydowskich grup mniejszościowych poza obrębem Palestyny. Fenomen ten spotykamy, według Kornfelda, w całym okresie historii Izraela². W okresie monarchii dawidowo-salomonowej na obszarach przyłączonych do królestwa zarządzili namiestnicy (nadzorcy) z ramienia króla (2 Sm 8; 1 Krl 4), których potomstwo mogło dać początek diasporze żydowskiej. Także zajmujący się kupiectwem osiedlali się na stałe w obcych krajach w X i IX w. przed Chr. (Pwt

---

¹ „Ἐπαπέλαγε εἰς τὸ βάθος”.

² W. KORNFELD, *Unbekanntes Diasporajudentum in Oberägypten im 5./4. Jh. v. Chr.*, *Kairos* 18 (1976), 55-59.